

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Рая Мадгерова

катедра „Мениджмънт и маркетинг“, Стопански факултет

при ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

член на научно жури в конкурс за заемане на академична длъжност „ДОЦЕНТ“ по „Икономика и управление (Конкурентоспособност на предприятието)“ в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“, обявен от Югозападен университет „Неофит Рилски“ - Благоевград в „Държавен вестник“, бр. 56 / 24.07.2015 г.

Относно: научната, научно-приложната и професионално-академичната дейност и продукция, представена от участника в конкурса.

Становището е изготвено съгласно Заповед на Ректора на ЮЗУ "Неофит Рилски" - Благоевград № 2230 от 31.08.2015 г.

В обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ по „Икономика и управление (Конкурентоспособност на предприятието)“ в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“ единствен кандидат е гл. ас. д-р Райна Бойкова Димитрова, преподавател в ЮЗУ „Н. Рилски“ – Благоевград. Представените документи съответстват на обявения конкурс.

I. Обобщени данни за дейността и научната продукция на кандидата

Общи данни за кандидата

Гл. ас. д-р Райна Димитрова завършва висше образование във ВИИ „К. Маркс“ (понастоящем УНСС) през 1986 г. по специалността „Управление и икономика на аграрно-промишленото производство“.

До 2007 г. тя е докторант в ЛТУ – София. През 2007 г., след като защитава дисертационен труд на тема „Институционална структурна промяна на горското стопанство в България в контекста на неговото устойчиво развитие“, Р. Димитрова придобива образователната и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (по отрасли)“.

Професионалното развитие на д-р Димитрова започва през 1987 г. До 1988 г. тя заема последователно длъжностите „нормировчик“, „началник отдел планов и ТРЗ“ и главен счетоводител в предприятия и институции. От 1988 г. тя е

преподавател в ПИМЕ – Благоевград, а от 1999 г. е главен асистент в Стопанския факултет на ЮЗУ „Н. Рилски“.

Преподавателска дейност и работа със студенти

Преподавателската дейност на д-р Р. Димитрова включва провеждането на лекционни курсове и семинарни и практически занятия със студентите от ОКС „бакалавър“ и „магистър“ в областта на управлението на конкурентоспособността на предприятието, управлението на разходите и организационната промяна в предприятието, финансовият и инвестиционен анализ и други. През 2014 г. тя провежда лекционен курс със студенти в университета в гр. Острава – Чехия по линия на Програма Еразъм.

Учебният процес по водените от гл. ас. д-р Р. Димитрова лекционни курсове е обезпечен с разработени от нея учебни програми. Тя активно участва в разработването на нови и актуализирането на учебни планове на специалностите, по които катедра „Мениджмънт и маркетинг“ обезпечава обучението.

Д-р Р. Димитрова е научен ръководител на 94 дипломанти и рецензент на над 120 дипломни работи. Работата ѝ със студентите се изразява и в курсово ръководство на студентите от специалност „Стопанско управление“, ръководство и организиране на студентската научно-изследователска дейност и др. Тя е научен ръководител и на двама докторанти.

Проектна дейност

От представените документи във връзка с конкурса е видно, че гл. ас. д-р Р. Димитрова участва активно в реализацията на редица научно-изследователски проекти - вътрешно-университетски (10 проекта), национални образователни (1 проект) и международни (2 проекта).

Експертен опит

Д-р Р. Димитрова е член на Съюза на учените в България, на Асоциацията на преподавателите по икономика и управление в индустрията и на Европейско университетско общество за финансови изследвания (SUERF – Société Universitaire Européenne de Recherches Financières). Тя осъществява и активна експертна дейност, участвайки като външен експерт, оценител и обучител по програми на ЕС, член на редакционни колегии на списания в България и в чужбина, член на организационни комитети на конференции и като рецензент на научни публикации на чуждестранни списания (Scientific Journal Service Management, University of Szczecin; Journal of China-USA Business Review and Chinese Business Review) и конференции. Кандидатката по конкурса е приложила справка за рецензираните от нея научни трудове.

Допълнителна квалификация

Д-р Димитрова има 6 специализации за повишаване на квалификацията по различни проблеми – педагогически, психологически, по проблемите на устойчивото развитие, за външен оценител и експерт по проекти и др. Специализациите са организирани от такива институции, като Център за развитие на човешките ресурси – София, Министерство на земеделието и храните, Югозападен университет „Н. Рилски“ – Благоевград, а две от тях са проведени в университети в Полша.

Научна продукция

Кандидатката Р. Димитрова е представила за участие в конкурса 34 публикации с общо 1330 броя страници. От представените трудове 12 са публикувани в чужбина. Значителна част от публикациите са самостоятелни – 41%. В учебниците в съавторство Р. Димитрова има самостоятелни раздели (посочени в анотациите към учебниците), а за останалите публикации в съавторство са представени разделителни протоколи.

Разпределението на публикациите, с които кандидатката участва в конкурса, по вид и обем е следното:

Вид на публикациите	Брой	Самостоятелни	В съавторство			В България	В чужбина	Брой страници
			Общо	От тях първи автор	От тях в колективни разработки със самостоятелни раздели			
Монографии	2	2	-	-	-	2	-	478
Учебници	5	2	3	-	2	5	-	615
Статии	18	9	9	6	-	12	6	167
Доклади	9	1	8	5	-	3	6	70
Общо	34	14	20	12	2	22	12	1330

От представените за участие в конкурса разработки изключвам статията с номер 3.1. от списъка на публикациите („Потребителски нагласи към туристическия продукт на екотуристическите посетителски центрове в контекста на устойчивото развитие“, публикувана в сп. „Управление и устойчиво развитие“, бр. 3-4, 2008), поради моето участие в нея.

Тематичната насоченост на представените трудове съответства на тематичното направление на конкурса, характеризира научно-изследователските интереси на кандидатката. Представената научна продукция е достатъчна по обем и вид за участие в конкурса.

Цитирания

Представена е справка с цитирания (общо 52, от които 14 са в чужбина), от която е видно, че трудовете на д-р Р. Димитрова са познати на научната общност.

II. Оценка на научните и практическите резултати и приноси

Според представените за участие в конкурса публикации научните интереси на кандидата могат да се очертаят в следните области:

▲ Конкурентоспособност – темата за конкурентоспособността е водеща в научните изследвания на кандидатката. Проблемът за конкурентоспособността се разглежда по отношение на стопанските предприятия, включително и в сферата на туризма, както и по отношение на регионалните аспекти на развитието на туризма в България (публикации с номера 1.1., 1.2., 2.1., 2.4., 2.5., 3.4., 3.6., 3.7., 3.8., 3.9., 3.10., 3.12., 3.17., 3.18., 4.3., 4.8.). Конкурентоспособността е основна тема в 48% от научните разработки, между които са и две монографии и учебник. Това говори за устойчив интерес към проблематиката и стремеж към задълбоченото ѝ разглеждане от различни аспекти.

▲ Пазар на труда и човешки ресурси, развитие и обучение на човешкия капитал, професионална реализация (публикации №№ 2.2., 3.2., 3.3., 3.5., 3.7., 3.10, 3.11., 3.14., 3.16., 4.2., 4.4). Някои от проблемите, свързани с човешките ресурси се разглеждат в контекста на влиянието им върху конкурентоспособността (публикации №№ 3.7. и 3.10.).

▲ Останалите разработки са с различна тематична насоченост – инвестиционен анализ (№ 2.3.), устойчиво развитие (публикация № 4.1.), продуктова политика, развитие на продукта и потребителски нагласи (3.13., 4.2.), проблеми и развитие на предприемачеството, вкл. и в туризма (3.15., 4.6., 4.7.), развитие на хотелската индустрия чрез културен туризъм (4.5.), изучаване влиянието на външната среда върху туристическите предприятия (4.9).

Основно място между публикациите, с които д-р Р. Димитрова участва в конкурса, заема монографичният ѝ труд „Мониторинг на конкурентоспособността на предприятието“ (№ 1.1., изд. 2014 г.) с обем от 305 страници. Разработката е насочена към анализиране на теоретико-методологическите и приложните проблеми на мониторинга на конкурентоспособността на предприятието и предлагане на методическа рамка за нейното изследване. Трудът се откроява с използваната методология и изследователския подход. Значението на разработката се състои в следното:

1. Направено е проучване и обобщение на теоретичните постановки за икономическите категории „конкуренция“, „конкурентоспособност“ и „конкурентни предимства“, образуващи системата на конкурентните отношения като елемент на пазарния механизъм, като са изведени същността и проявленията им и са анализирани са техните взаимовръзки и взаимодействия.

2. Обобщени и оценени са критично концепциите за управление на конкурентоспособността на предприятията и за мониторинг на конкурентоспособността.

3. Направени са анализ и оценка на лансирани в научната литература подходи и методи за оценяване на равнището на конкурентоспособност и на тази база е предложена система от индикатори и показатели - измерителен апарат за анализ и оценка на равнището на конкурентоспособност на предприятието, който е апробиран във връзка с проведено от автора емпирично изследване.

4. С направените изследвания и обобщения и с приложените подходи монографията допринася съществено за обогатяване на теоретичните постановки по проблемите на конкурентоспособността и за доразвиване на методиката за изследване и оценка на равнището на конкурентоспособност на предприятията.

Монографията „Регионални аспекти на конкурентоспособността на туризма“ (№ 1.2., изд. 2014 г.) поставя на дневен ред проблеми, отнасящи се до теоретико-приложните изследвания, анализ и оценка на конкурентоспособността на туризма и туристическите предприятия. Основните характеристики и положителни аспекти на монографията са следните:

1. В монографията е направен анализ и е оценено състоянието на туризма в България и в света.

2. Предложена е методическа рамка за изследване на конкурентоспособността на туристическите предприятия. На фона на общата характеристика на конкурентните предимства и недостатъци на България като туристическа дестинация на основата на резултати от емпирично изследване с помощта на статистически методи е направена характеристика на конкурентоспособността, конкурентния потенциал и влиянието на външните фактори върху конкурентоспособността на туристическите предприятия в Югозападен район за планиране.

3. Базирайки се върху статистически данни по определени показатели, характеризиращи хотелиерския сектор, д-р Р. Димитрова предлага конкурентна карта на туристическия пазар на средствата за подслон в България, като в нея разкрива конкурентната позиция на всеки от районите за планиране на пазара на средствата за подслон в България.

4. Монографията с приложения подход и направеното проучване и изводи има важно практическо значение за вземането на конкретни управленски решения във връзка с развитието на туризма в регионален аспект.

Проблемите, свързани с конкурентоспособността на предприятието и продукта, се разглеждат и в други трудове от различни аспекти - установяване на зависимост между маркетинговия потенциал и конкурентоспособността на хотелиерските предприятия (№ 3.6.); връзка между качеството на човешките ресурси и конкурентоспособността на продукта (№ 3.7.); нарастване на конкурентоспособността на продукта на базата на използване на активни методи за връзка с потребителите (№ 3.8.), изучаване влиянието на външните фактори за

конкурентоспособност върху предприятието, неговия маркетингов потенциал, върху конкурентоспособността и конкурентния потенциал (3.9.) (3.12) (3.18.); роля на гъвкавите стратегии за използване на човешките ресурси за повишаване на конкурентоспособността (3.10.); връзка между маркетинговите проучвания и конкурентоспособността на продукта на културния туризъм (4.3.) и значение на мониторинга на маркетинга като източник на информация за управление на конкурентоспособността на предприятието (4.8.).

Положителен аспект в разработките на гл. ас. д-р Р. Димитрова е, че многостранното разглеждане на проблемите на конкурентоспособността, освен че дава възможност за по-голяма дълбочина и ширина, позволява да се установят връзките и зависимостите на конкурентоспособността с редица явления и процеси, тяхната сила.

Необходимо е да се отбележи, че творческите търсения на автора по някои от проблемите са довели до разширяване на изследванията и прерастване на представянето на резултатите от тях в по-мощни и обхватни разработки. Това се отнася конкретно за:

▲ измерителния апарат и подходите за мониторинг на конкурентоспособността, въпрос разгледан първоначално през 2012 г. в статията „Измерителен апарат за анализ и оценка на конкурентния потенциал на предприятието (публикация № 3.4.) и впоследствие през 2014 г. доразвит в монографията „Мониторинг на конкурентоспособността на предприятието“ (№ 1.1.);

▲ направената оценка на конкурентните позиции на Югозападен регион като туристическа дестинация и разработената конкурентна карта на средствата за подслон в България, представени първоначално в статията „Оценка на конкурентната позиция на Югозападен район за планиране на България като туристическа дестинация (№ 3.17), която впоследствие прераства в монографията „Регионални аспекти на конкурентоспособността на туризма“ (№ 1.2.).

Във втората научна област могат да се обособят 4 направления, разкриващи интересите на д-р Димитрова, свързани с проблемите на пазара на труда и развитието на човешките ресурси - трудова заетост, особено младежката заетост и професионална реализация на младежта (публикации №№ 3.2., 3.3., 3.5., 3.14., 4.2.); състояние на трудовия пазар (№ 3.11); качество и използване на човешките ресурси (№№ 3.7., 3.10) и обучение на човешките ресурси (№№ 3.16, 4.4.). С разработването на тези трудове се поставят съществени проблеми на българското общество, които изискват активни мерки за решаването им. Те имат важно приложно значение, поради направените анализи, изведените тенденции и формулираните изводи на основата на проведените емпирични проучвания.

Оценката на публикациите от третата група показва от една страна широта на интересите на д-р Димитрова, но от друга страна разкрива необходимост от концентриране на усилията в бъдеще към определена тематика. Разработките от тази група са по значими проблеми, аналитични по характер, разкриващи подходите

за решаване на изведените проблеми. Те имат също приносен характер както в теоретично, така и в приложно отношение за сферата, за която се отнасят – устойчиво развитие на горското стопанство (№ 4.1.), продуктова политика (№ № 3.13, 4.2), проблеми на предприятията и предприемачеството, вкл. и в туризма (№ № 3.15., 4.6., 4.7., 4.5., 4.9.).

Положителна оценка следва да бъде дадена и на разработените учебници и учебни помагала. Те отговорят на нуждите на учебния процес и запълват липсата на достатъчно учебни материали по разглежданата в тях проблематика – „Управление на конкурентоспособността на предприятието“ (учебник с № 2.4. и учебно помагало с № 2.5., 2014 г.), „Инвестиционен анализ при инвестиции в реални активи“ (учебник, 2013 г., № 2.3.) и отделни раздели в „Проблеми на малкия бизнес“ („Конкурентоспособност на предприятието – техники за развитие“, 2012 г., № 2.1.) и в „Организация и управление на малкия бизнес“ („Управление на човешките ресурси на предприятието“ и „Качество и ефективност на малката фирма“, 2012 г., № 2.2.).

Общото впечатление от представените за рецензиране трудове може да се изрази по следния начин:

1. Трудовете са по актуални и значими проблеми за развитието на предприятията и на обществото. Част от разработките са адресирани към конкретен отрасъл – в тях се разглеждат проблеми в сектора на туризма, с което нараства значението им за практиката.

2. Използваните подходи, методология и инструментариум са съобразени със спецификата на разглежданите проблеми, с което в голяма степен допринасят за изясняването на редица съществени въпроси.

3. Голяма част от публикациите се основават на резултати от проведени от автора емпирични проучвания, което подсилва значимостта на направените изводи и препоръки и тяхната практико-приложна значимост.

4. В част от разработките се правят обобщения и критичен анализ на изследователски методи и на тази основа е представен изследователски подход за изучаване на конкурентоспособността на предприятията. Същевременно широко са приложени разнообразни статистически методи за анализ и оценка на резултатите от емпиричните изследвания, с което се обогатяват методическите похвати на автора.

Приноси

Приноси могат да се определят и в трите научни области, в които се проявяват интересите на гл. ас. д-р Р. Димитрова. В този смисъл представената справка за приносите отразява същината на научната продукция. Приносите в научните трудове на д-р Димитрова могат да се разглеждат в две основни групи – с теоретичен и с приложен характер.

Най-общо теоретичните приноси се състоят в по-нататъшно обогатяване на научната теория с идеите на автора в научните направления, в които са представените за рецензиране публикации. По-конкретно в трудовете на д-р Р. Димитрова се открояват следните основни теоретични приноси:

▲ В представените за рецензиране разработки са направени уточнения на основни понятия и икономически категории, като теоретичните постановки се разглеждат в тясна връзка с приложните аспекти на проблема. Обобщени, систематизирани и критично са оценени съществуващите научни идеи за конкурентоспособността на предприятието и на концепцията за нейното управление. Дообогатена е проблематиката за мониторинг на конкурентоспособността, като се има предвид, че в българската научна литература този въпрос се засяга недостатъчно.

▲ Доразвити са основни методологически постановки, допълнени са съществуващите до момента изследователски подходи и инструментариум за анализ и оценка на разглежданите в трудовете проблеми и е предложена методика за мониторинг и измерване на конкурентоспособността, включваща система от индикатори.

Особено важно значение по мое мнение имат следните приноси с приложен характер:

▲ Изучаването на връзките и зависимостите на конкурентоспособността с редица явления и процеси, на силата на тяхното проявление, както и предложената методика и система от индикатори за анализ и оценка на равнището на конкурентоспособност на предприятието, които имат важно практико-приложно значение от гледна точка на мониторинга и управлението на конкурентоспособността на предприятията, вкл. и в разглеждания туристическия сектор.

▲ Разработената конкурентна карта на средствата за подслон в България, която може да се разглежда като важна основа за вземането на управленски решения по отношение на туризма.

▲ Проведените изследвания, направените анализи, изведените проблеми и тенденции, предложените възможности за практически решения на въпроси, свързани с управлението на процесите на пазара на труда и развитието на човешките ресурси, както и с предприемачеството и предприятията, вкл. и в сферата на туризма.

Считам, че приносите на д-р Р. Димитрова са нейно лично достижение, имат теоретична и практическа значимост и са публично достойние посредством публикациите в авторитетни издания в България и в чужбина.

III. Бележки и препоръки

Представената за рецензиране научна продукция се отличава с високо теоретично равнище и задълбоченост.

Като недостатък може да се посочи, че методическото ръководство „Управление на конкурентоспособността на предприятието“ (№ 2.5.), разработено в съавторство, представлява част от съдържанието на учебник със същото наименование (№ 2.4.), което затруднява обособяването му като самостоятелна публикация, въпреки че двете публикации са посочени с два различни номера в списъка на публикациите.

Имайки предвид актуалността на проблема за конкурентоспособността и нейното значение за бизнеса, към д-р Димитрова може да бъде отправена препоръка да задълбочава в бъдеще своите изследвания в тази област и да популяризира по подходящ начин предложената от нея методика за мониторинг и измерване на конкурентоспособността на предприятията сред предприемачите, за да може тя да се използва в практическата им работа.

За разширяване на международната популярност на изследванията и получените резултати считам за необходимо Р. Димитрова да положи необходимите усилия за увеличаване на броя на публикациите в чужбина.

IV. Заключение

Отправените бележки и препоръки не намаляват достойнствата на представената за рецензиране научна продукция. Тя е достатъчна по вид, обем и качество и отговаря на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за неговото прилагане. Публикациите на д-р Р. Димитрова разкриват, че тя притежава добра подготовка като преподавател и се отличава с високите си изследователски качества.

Имайки предвид количествените и качествените характеристики на представената научна продукция, безспорните ѝ научни приноси и качества на д-р Р. Димитрова, считам, че нейната кандидатура отговаря на изискванията за заемане на академичната длъжност „доцент“.

На тази основа предлагам гл. ас. д-р Райна Бойкова Димитрова да бъде избрана на академичната длъжност „доцент“ в Югозападен университет „Неофит Рилски“ – Благоевград по „Икономика и управление (Конкурентоспособност на предприятието)“ в професионално направление 3.7. „Администрация и управление“.

22.10.2015 г.

Рецензент:

(проф. д-р Р. Мадгерова)